

GARCÍA GONDAR, FRANCISCO (dir.) (2006): *Bibliografía analítica da lingua galega (2004)*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, 398 p. (Cadernos da BILEGA, 1).

O Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades (CRPIH), antes Centro de Investigacións Lingüísticas e Literarias Ramón Piñeiro, naceu en Santiago de Compostela na primavera de 1994, baixo os auspicios da Xunta de Galicia, co claro obxectivo de promover a investigación nas humanidades e moi particularmente na lingua e literatura galegas. A idea fundacional era deseñar e desenvolver recursos informáticos que axudasen a incorporar o galego ao mundo das novas tecnoloxías da información e, sobre todo, poñer esa investigación á disposición de toda a comunidade científica a través de Internet. Para comprobar o bo labor feito durante estes anos, convidamos o lector a visitar a páxina web do centro (<http://cirp.es>), a navegar polos proxectos que alí se desenvolven e consultar os recursos en liña que ofrecen, entre eles as publicacións do centro (arredor de 150), a metade delas con documento PDF asociado.

Facendo un pequeno percorrido por este labor investigador do CRPIH, no eido da lingüística, teríamos que destacar proxectos punteiros como as bases de datos *Bibliografía Informatizada da Lingua Galega* (BILEGA), á que logo nos referimos máis detidamente, e a de datos gramaticais e léxicos *Corpus de Referencia do Galego Actual* (CORGA). Tamén se traballou nun etiquetador e lematizador que permite o recoñecemento e a análise automática de textos do galego actual; nun sintetizador de texto-voz bilingüe para galego e castelán (CoToVía); nun proxecto de documentación medieval *Corpus Documentale Latinum Gallaeiciae* (CODOLGA); nun de terminoloxía (TERMIGAL); no de *Fraseoloxía galega*, que edita os *Cadernos de Fraseoloxía Galega*; e noutros relacionados coa *Avaliación e Aprendizaxe do Galego*, encargados de elaborar probas para a acreditación do coñecemento da lingua galega segundo os parámetros da ALTE. Canto ós estudos literarios, veñen funcionando os proxectos *Bibliografía da literatura galega*, que almacena información literaria desta lingua dende 1800, e o observatorio *Informes de literatura*, que anualmente dende 1995 recollen a produción da literatura en galego nos distintos xéneros. Tamén se elaboran dicionarios específicos e se recupera e edita prensa galega emigrante e textos poéticos e narrativos anteriores a 1936. De especial interese para os medievalistas é o *Arquivo Galicia Medieval*, que integra os proxectos *Cantigas de Santa María*, *Lírica profana galego-portuguesa* e *Prosa literaria galega medieval*.

De todos estes proxectos que mencionamos, interéranos destacar a BILEGA, precisamente porque a partir dela se xerou a publicación que recensionamos, *Bibliografía analítica da lingua galega (2004)*, dirixida por Francisco García Gondar e editada en papel en 2006 polo propio CRPIH, aínda que tamén se pode consultar en PDF (<http://www.cirp.es/pub/docs/bilegal/bibana.pdf>). A BILEGA é unha completa base de datos bibliográfica de lingüística galega, en liña dende 1998 (<http://cirp.es/bdo/bil/>), que recolle información exhaustiva sobre os traballos de investigación e divulgación que teñen por obxec-

to a lingua galega en calquera das súas fases de desenvolvemento. Dende 1994 veñen participando na súa constante actualización e mellora un grupo de bolseiros baixo a dirección de García Gondar,¹ profesor de lingüística da Universidade compostelá e autor de varios traballos de historiografía lingüística galega e española, que no momento de pór en marcha o proxecto xa posuía unha certa experiencia na elaboración de bibliografías, pois canda outros profesores desa universidade publicara a «Bibliografía lingüística española», en varias entregas entre 1986 e 1993, na *Revista de la Sociedad Española de Lingüística*. Da BILEGA, un dos proxectos iniciais do CRPIH, saíra ó pouco o hoxe xa esgotado *Repertorio bibliográfico da lingüística galega: desde os seus inicios ata 1994 inclusive*, tamén dirixido por García Gondar (1995). Naquela altura o *Repertorio* converteuse xunto coa *Guía bibliográfica de lingüística galega*, coordinada por Regueira (1996), nun dos dous catálogos bibliográficos de referencia inescusable sobre o galego: o *Repertorio* pola súa exhaustividade (sobre 5.100 rexistros), a *Guía* pola súa selección (sobre 2.400 rexistros). O grao de desenvolvemento da lingüística galega conseguido dende eses anos non se viu reflectido en novas actualizacións destes volumes. Este baleiro de compilación foi en parte suplido por colaboracións do propio Regueira dende o 2000 nalgunhas bases de datos bibliográficas internacionais e coa actualización permanente da BILEGA.

A BILEGA, que actualmente funciona na súa versión 2.1, é definida na páxina web polos seus xestores, como unha bibliografía analítica deseñada como base de datos relacional que, en formato dixital, almacena información bibliográfica exhaustiva e actualizada sobre a lingüística galega, entendida esta con criterios moi amplos, de xeito que aparecen rexistrados, por exemplo, traballos sobre o galego-portugués medieval ou edicións críticas de textos literarios. E certamente, a rigorosidade que a base de datos ofrece ós usuarios queda manifesta nos seus contidos: achega unha completa historia editorial de cada un dos traballos que inclúe; unha novidosa e cada vez máis necesaria información sobre as edicións dixitais e en liña; referencias a estudos lingüístico-filolóxicos doutras linguas románicas veciñas que aínda que só parcialmente aborden algún aspecto da nosa e, mesmo, estudos de disciplinas afíns como a etnografía e a antropoloxía ou as ciencias naturais e a xeografía, que poden ser proveitosos, por exemplo, para a investigación do léxico común e da toponimia. Ofrece valiosos resumos sobre o contido de cada referencia bibliográfica e índices de tesauros xerarquizados que facilitan as buscas precisas na súa consulta en liña. Ademais, en cada referencia bibliográfica incorpora parámetros de caracterización lingüística coma o tema, enfoque metodolóxico, período lingüístico, variedade lingüística e ámbito. Pode verse unha descrición máis polo miúdo da BILEGA en García Gondar (2003) e na propia web do proxecto.

Todo o que acabamos de dicir desta base de datos é válido para a *Bibliografía analítica da lingua galega (2004)*, volume que enceta a colección «Cadernos da BILEGA», que, tal como se comenta no limiar, está destinada a acoller seccións específicas da BILEGA, ben a través da publicación de repertorios bibliográficos anuais, coma este que recensionamos, ben con outros volumes de temática concreta. Como xustifica o seu director, unha edición en papel de toda a BILEGA non sería rendible, nin polo voluminosa que resultaría (varios milleiros de páxinas), nin polo feito da súa constante actualización. Non obstante, concordamos con el na estratexia de compatibilizar a edición en liña de toda a base de datos coa impresión en papel de monografías acoutadas deste tipo (sexa por anos, temas, períodos ou calquera outro criterio que decidan seguir). E saúdamos esta súa iniciativa por dúas razóns cando menos. Dunha banda, publicacións como esta *Bibliografía* contribúen a dignificar unha lingua minoritaria coma a galega e a facela máis visible ante a comunidade científica internacional. Por outra, malia estarmos na era da sociedade da información e sermos conscientes de que o futuro destes recursos bibliográficos está no formato dixital, a impresión en papel como libro aínda facilita actualmente chegar a un grupo de destinatarios máis amplo.

1. Dende a súa creación levan traballado no proxecto María Teresa Araújo García, Silvana Castro García, Inés Diz Gamallo, Eva Domínguez Noya, Susana García Rodríguez, María Teresa Monteagudo Cabaleiro, Pilar Vázquez Grandas, Cristina Blanco González, Amparo Cereixo Silva, Déborah González Martínez e Damián Suárez Vázquez; estes catro últimos asinan xunto a García Gondar a *Bibliografía analítica da lingua galega (2004)*.

Segundo se indica nas páxinas explicativas sobre o «Contido e organización» (p. 13-15), a *Bibliografía analítica da lingua galega (2004)* recolle os traballos de investigación e de divulgación sobre a lingua galega producidos durante 2004. Contén 1550 asentos bibliográficos (incluídas as recensións), organizados en 803 entradas. Cada unha destas entradas reproduce *grosso modo* a información contida na BILEGA na data de 31/12/2006. A grande maioría das entradas, o 75% delas, corresponde a traballos publicados por primeira vez; o 25% restante son reedicións e certos recursos dixitais aparecidos na Internet antes deste ano. Cada unha das entradas bibliográficas aparece numerada, aínda que só ata o número 762. As 41 restantes corresponden a traballos de 2004 saídos do prelo en 2005 ou 2006, cando o groso da *Bibliografía analítica* estaba xa disposta para imprimirse; nese caso os autores optaron por duplicar ou triplicar o número das entrada xa existente (667-1, 667-2...).

O repertorio bibliográfico (p. 37-357) coas 803 entradas está organizado tematicamente en 10 grandes bloques, con varias subclasificacións xerarquizadas do xeral ó particular, cun máximo de cinco, ata abranguer un total de 273 temas (pode verse o tesouro empregado nas p. 29-36). Cada entrada ordénase no seu grupo temático tendo en conta primeiro o nome do(s) autor(es) do traballo e logo o seu título. Na seguinte táboa recolleemos os 10 grandes grupos temáticos e a porcentaxe de entradas en cada un deles:

1. Traballos xerais e obras de consulta:	11.5 %
2. Fonética e fonoloxía	1 %
3. Gramática, pragmática, lingüística textual e análise do discurso	5.4 %
4. Lexicoloxía, lexicografía e onomástica	23.5 %
5. Dialectoloxía e sociolingüística	28 %
6. Lingüística histórica e crítica textual	18 %
7. Psicolingüística e neurolingüística	0.1 %
8. Didáctica do galego, tradución, interpretación e dobraxe	7 %
9. Tecnoloxías da linguaxe	3 %
10. Variedades non xeográficas	2.5 %

O reconto manual que fixemos do número de entradas en cada un dos bloques temáticos permítenos ver as luces e sombras da lingüística galega en 2004, ben que coidamos que estas poderían ser extensibles ás dúas últimas décadas. Como se deixa ver na táboa, os traballos sobre o galego seguen a estar condicionados polo seu carácter de lingua minoritaria e a necesidade da súa planificación lingüística, sobre todo léxica. Por outra parte, aínda seguen a dominar os estudos máis tradicionais de corte diatópico e histórico. Pola contra, non teñen aínda un desenvolvemento normal as disciplinas nucleares (só se salva a morfoloxía) nin novas ramas coma a pragmática, lingüística do texto ou as tecnoloxías da linguaxe.

Xa aludimos á exhaustividade canto á información de cada entrada. Cada unha delas estrutúrase en catro campos. O primeiro contén os datos propiamente bibliográficos (autores, título e edicións en todo grao de detalle). No seguinte caracterízase o traballo segundo cinco parámetros: 1. «tipo» (investigación, divulgación/opinión); 2. «ámbito» (xeral/panrománico, iberrománico, galego, portugués, castelán, asturiano-leonés); 3. «enfoque» (sincrónico/diacrónico); 4. «período estudado» (prerromance, galego antigo, galego medio, galego moderno); 5. «variedade estudada» (lingua escrita, lingua oral, lingua literaria; espacial, sociocultural, situacional, medio). O terceiro campo destínase a unha sinopse, de extensión variable, que lle facilita ó usuario información sobre o contido do traballo e da súa organización; adoita ser xeneroso nas referencias a autores citados nos estudos e ás formas lingüísticas analizadas. Nun último apartado recóllense os datos das recensións ou notas de publicación sobre o traballo.

O volume péchase con seis valiosísimos «Índices» (p. 359-398) que, ó igual ca no caso dos bloques temáticos, permítenos obter unha perspectiva de conxunto da bibliografía de lingüística galega. O «Índice de autores» recolle por orde alfabética de apelidos e nome os máis de 775 autores, editores, coordinadores, redactores... con algún traballo durante 2004, seguidos dos números das entradas bibliográficas

correspondentes. Ó usuario, este índice facilítalle, obviamente, localizar as contribucións de cada autor, pero tamén saber os seus campos temáticos de investigación. Deixando fóra os autores de recensións, o autor con máis publicacións é, anecdoticamente, un autor xa morto, Xaquín Lorenzo, con 18 rexistros bibliográficos, o que se explica por ser a persoa a quen se dedicou o día das letras galegas ese ano. Do «Índice de ámbitos», segundo os nosos recontos, extraemos que a grande maioría das entradas incluídas teñen como ámbito o galego (o 86 % dos traballos); veñen logo o panrománico (5.25 %), o portugués e o iberorrománico (con cadanseu 3 %), o castelán (2%) e o asturiano-leonés (0.75 %). O «Índice de períodos» indícanos que o máis estudado foi o do galego moderno (o 57 % das entradas bibliográficas), logo o do galego antigo (22 %), o do galego medio (11 %) e a etapa do prerromance (10%). Pola súa parte, do noso reconto no «Índice de variedades», tiramos que en máis de 60 títulos a variedade do galego estudada foi a diatópica, e dentro dela máis da metade (o 56 %) corresponden ás falas do coñecido como galego exterior; veñen logo o galego occidental (28 %), o central (20 %) e o oriental (11.5%). Pola súa parte, nas máis de 130 entradas bibliográficas con información diafásica, son moi maioritarios os traballos sobre o rexistro xurídico-administrativo (o 73 %) e o científico-técnico (18 %); anecdóticos resultan o do rexistro coloquial, formal e dos medios de comunicación, que apenas chegan ó 1%. Igual de excepcionais son os só 5 títulos adscritos á variación diastrática. Finalmente, canto á información diamésica, 367 entradas foron adscritas á lingua escrita, 168 á lingua oral e 125 á lingua literaria. Pechan a publicación o «Índice de identificadores», no que por maior número de ocorrencias destacan «Lírica galego-portuguesa» (73 veces), «Xaquín Lorenzo» (31) e «Afonso X» (24), e o «Índice remisivo de vocábulos», que se refire a elementos léxicos ou gramáticas salientados nas sinopses de cada entrada.

Cabería a pregunta final de se 803 traballos de investigación e divulgación sobre a lingua galega nun ano son moitos ou poucos. Sobre esta cuestión non podemos facer comparacións con outras linguas en situación parecida a do galego, coma a do catalán ou o vasco, porque non dispoñemos deses datos. Non obstante, podemos salientar que 2004 foi o máis produtivo en número de títulos de toda a historia da lingüística galega. Confirmanolo a información contida na BILEGA se facemos unha busca de entradas por anos. Os resultados son elocuentes:

Ano	1960	1970	1977	1983	1990	1995	2000	2001	2002	2003
Nº de títulos	76	110	155	196	286	404	517	460	601	472

En definitiva, non nos resta senón agradecer o minucioso e incansable labor do profesor García Gondar á fronte do seu entusiasta grupo de bolseiros, tanto pola idea dos «Cadernos da BILEGA» coma por permitírnos a consulta en liña da súa base de datos bibliográfica, sen dúbida punteira no ámbito hispánico. Monografías coma esta *Bibliografía* non só resultan de gran proveito para os investigadores, o profesorado de lingua e literatura ou os lingüistas que traballan en gabinetes de normalización lingüística e de tradución das diferentes administracións, senón que tamén constitúen unha ferramenta de cómodo manexo no traballo autónomo do alumnado universitario, facilita moito o do persoal das bibliotecas e arquivos e de todos aqueles que dun xeito ou outro se interesan polos estudos do galego.

Como apuntamento final queríamos engadir unha derradeira información. Cando estabamos acabando de redactar esta recensión, a sección de «Cultura» do xornal *La Voz de Galicia* (18/09/08) incluíu unha reportaxe de Joel Gómez sobre a BILEGA. Nela, en conversa co seu director Francisco García Gondar, informaba de que nese intre a base de datos acababa de chegar ós 15000 rexistros e que albergaba en total 30.000 asentamentos bibliográficos. Tamén subliñaba que almacenaba uns 3000 enderezos web, o 20% da base, e que estaban rexistrados máis de 1500 usuarios. Adiantaba, igualmente, a presentación en breve do segundo número da colección «Cadernos da BILEGA», a *Bibliografía analítica da lingua*

galega (2005), e a preparación dun volume especializado sobre recursos das novas tecnoloxías en galego. Esperamos que estes traballos axiña vexan a luz.

Xosé A. FERNÁNDEZ SALGADO
Universidade de Vigo

REFERENCIAS BIBLIOGRÁFICAS

- GARCÍA GONDAR, Francisco (dir.) (1995): *Repertorio bibliográfico da lingüística galega: desde os seus inicios ata 1994 inclusive*. Santiago de Compostela: Xunta de Galicia, Centro de Investigacións Lingüísticas e Literarias Ramón Piñeiro.
- GARCÍA GONDAR, Francisco (dir.) (2003): «De *re bibliographica*: BILEGA entre os recursos sobre o galego e o portugués na Internet». *Revista Galega de Filoloxía*. Vol. 4, p. 59-95.
- REGUEIRA, Xosé L. (coord.) (1996): *Guía bibliográfica de lingüística galega*. Vigo: Xerais.